

Vormgeving openbare ruimte verdient meer aandacht

WEL DEGELIJK TOENEMENDE ZORG VOOR KWALITEIT IN NIEUWBOUWWIJKEN

IR. PETER LOERAKKER

Het lijkt er soms op dat uitbreidingswijken tot nu toe niet of niet merkbaar zijn ontworpen. Omdat iedereen zo graag een eigen huis wil en als gevolg daarvan de woningen toch wel worden verkocht, krijgt kwaliteit van woning en woonomgeving onvoldoende aandacht. Gelukkig zijn er ook bewegingen die de monotonie van deze wijken trachten te doorbreken. In een groeiend aantal plannen is het streven naar kwaliteit duidelijk afleesbaar.

Naar mijn mening is er wel degelijk belangstelling voor de kwaliteit van de stedenbouw en architectuur van uitbreidingswijken en is deze, na een fase waarin de aandacht vooral uitging naar kwantiteit, ook weer groeiende. In ons land staat de aandacht voor stedenbouw nog altijd op een redelijk hoog peil. In vele landen is deze in ieder geval duidelijk minder. Een extreem voorbeeld is Japan. Van stedenbouwkundige planning in het naoorlogse Japan lijkt in het geheel geen sprake. De meest bizarre functies zijn door het vrije spel van het marktmechanisme naast elkaar gesitueerd. Mensen wonen in Tokio, op voor ons totaal onbegrijpelijk kleine oppervlaktes, direct naast de spoorlijn. Nu dringt het gebrek aan ruimtelijke ordening en alle euvelen die dat met zich meebrengt ook wel tot het bewustzijn van de Japanners zelf door. Tijdens mijn korte studieverblijf in Tokio en Kyoto ontmoette ik een groot aantal studenten en kreeg de indruk dat tenminste de helft van deze betrekkelijk willekeurige groep ruimtelijke ordening studeerde of wilde gaan studeren. In Japan is goed te zien tot wat voor wantoestanden de totale afwezigheid van door de overheid ingestelde planning kan leiden.

EIGEN HUIS

Nu is het zo dat de planning ook in Nederland het in tal van steden heeft laten afweten. Vele uitbreidingswijken zijn niet of in ieder geval niet merkbaar ontworpen. Dit heeft vooral te maken met de verdeling van de financiële middelen. Al het geld is gericht op het eigen huis. Met de nadruk

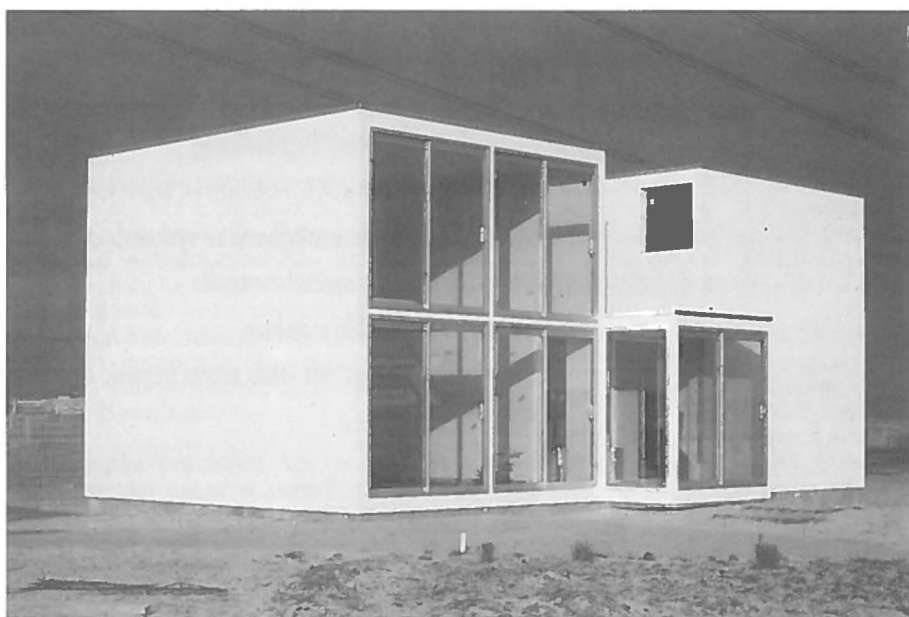
op 'eigen'. In Nederland bestaat geen brede cultuur om zorgzaam te zijn voor de openbare woonomgeving. Dit verklaart - paradoxaal genoeg - ook de relatief hoge woonsatisfactie. Iedereen heeft welhaast zijn eigen premiewoning met eigen tuin en eigen schutting en eigen auto voor de deur in de doorsnee uitbreidingswijk. Helaas is de vraag naar dit eigen huis de afgelopen tien jaar zo groot geweest dat de partijen die voor de markt bouwen vrij gemakkelijk saaie standaardproducten hebben kunnen slijten.

OPENBARE RUIMTE

Nu het ideaal van eigen huis, tuin, schutting en auto voor grote groepen verwezenlijkt is, lijkt het tijd om vooral de aandacht te richten op de kwaliteit van de gemeenschappelijke ruimte. Fraaie voorbeelden hiervan zijn vooral te vinden in Zweden, Denemarken en Finland. Zo vanzelfsprekend als het voor een Nederlandse archi-

tect is dat hij bij de realisatie van een gebouw een constructeur gebruikt, teneinde er zeker van te zijn dat het nieuwe gebouw niet instort, zo vanzelfsprekend is het voor een Zweedse architect dat hij bij het realiseren van een kantoorgebouw of een serie woonhuizen een landschapsarchitect betrekt teneinde een hoge kwaliteit van de openbare ruimte veilig te stellen. Het mag duidelijk zijn dat wij in Nederland nog ver verwijderd zijn van de situatie dat landschapsarchitecten bij alle bouwopgaves betrokken worden, maar toch zou het aan te bevelen zijn als in Nederland een aantal voorbeeldprojecten tot stand gebracht zou worden met behulp van de landschapsdiscipline.

Hoewel in Nederland tal van voorbeelden van falende stedenbouw en architectuur naar voren te brengen zijn, bestaat er ook een groot aantal geslaagde voorbeelden. Bovendien is er sprake van een groeiend aantal plannen waarin veel aandacht afleesbaar is inzake de kwaliteit van archi-



Eigen Woonhuis de Fantasie Almere. P. Loerakker en D. Bruyne, 1982. Met twee kubussen en een smalle tussenstrook is een woning gemaakt voor twee individuen in een LAT-relatie. Met of zonder toevoegingen is de woning ook geschikt voor een gezin of atelier. Foto: A. van Berge



teuur en stedenbouw, juist in uitbreidingswijken. Dit streven naar kwaliteit is merkbaar in de plannen van steden als Groningen, Maastricht, Amersfoort, Apeldoorn en Zwolle.

ALMERE

De toenemende belangstelling voor 'andere' architectuur in nieuwe woongebieden was voor het eerst zichtbaar in Almere. In 1982 nam Comité De Fantasie het initiatief een prijsvraag uit te schrijven met als doel '... hen, die ongewone vindingrijke ideeën hebben over bouwen en wonen een kans te bieden deze ideeën bekendheid te geven en ze desgewenst ook zelf uit te (laten) voeren en te (laten) gebruiken. Mogelijk zijn sommige ideeën bruikbaar in de (woning)bouw in het algemeen.' Dit heeft een zeer veel bekeken project opgeleverd met bijzondere architectuur.

Een groter project, gebaseerd op soortgelijke ideeën, is later in Haarlem geïnitieerd. Hetzelfde Comité De Fantasie heeft in 1987 in Almere een project, van gelijke omvang als het eerste, aan de noordostrand van Almere-Stad voortgebracht.

De NWR Bouw Rai 1990 is weer een voorbeeld op grotere schaal. 'De organisatoren hebben een aantal opdrachtgevers en architecten uitgedaagd om hun visie op het wonen in de toekomst te presenteren.' Het betreft hier de eerste buitenexpositie van koop- en huurwoningen in Nederland. De gemeente Almere, de Nationale Woningraad en de RAI hebben in 1988 een initiatief genomen dat geleid heeft tot een zeer diverse en kleurrijke buurt. Door de tijdsdruk is de stedenbouwkundige opzet niet in de planning opgenomen. De aspirant-deelnemers kwamen voor het eerst bijeen op 21 september 1988 en in voorjaar 1990 kon een verrassende buurt, waarvan ook het straatwerk en het groen gereed was, in gebruik genomen worden. Achteraf is het helaas duidelijk zichtbaar dat de planning van de openbare ruimte niet ter hand genomen is. Maar in de nieuwe NWR Bouw RAI plannen voor 1992 is dit beslist anders.

NIEUWE LIJNEN

Alle aangehaalde voorbeelden geven aan dat er in Nederland wel degelijk bewegingen zijn die de monotonie van de uitbreidingswijken trachten te doorbreken. Het betreft hier vooral voorbeelden die betrekking hebben op de architectuur. Maar

ook op het gebied van de stedenbouw bestaat een groot aantal plannen die nieuwe lijnen aangeven. Zo heeft Amsterdam altijd al een belangrijke traditie gekend op het gebied van de stedenbouw van uitbreidingswijken (plan Zuid van Berlage; het Algemeen Uitbreidingsplan van Van Eesteren). Deze traditie krijgt zijn voortzetting in onze tijd met plannen voor de huidige uitbreidingsgebieden in Sloten en de toekomstige uitbreidingsgebieden in Nieuw-Oost. Als vingeroefening voor deze grootschalige ontwikkelingen wordt dit jaar nog een nieuwe wijk van ongeveer 800 woningen in Geuzenveld gerealiseerd. Hier heeft de Dienst Ruimtelijke Ordening een planopzet gemaakt waarin met eengezinswoningen een hoge dichtheid bereikt wordt. Bovendien is op initiatief van coördinator Van Ruiven een architecten-overleg gestart dat geresulteerd heeft in een buurt met een duidelijk eigen karakter. Dit komt

daarmee een eigen sfeer. Zo is Almere-Haven zichtbaar in de jaren zeventig ontworpen. Deze strategie geeft bovendien steeds weer de mogelijkheid op nieuwe, onvoorziene ontwikkelingen in te spelen zonder het geheel van de geplande stad te verstoren. Naast deze kwaliteiten die vanaf het begin van de ontwikkeling van Almere ingebracht zijn, zijn er ook zeer recente ontwikkelingen die de aandacht vragen. In de Almeerderhout is door de gemeente een public private partnership aangegaan, ten einde een nieuw luxe woongebied tot ontwikkeling te brengen. Hier heeft de private partij, Volker Stevin, een ontwerp bureau in de arm genomen dat een zeer bijzonder plan heeft gemaakt voor de woonomgeving. OD 205 heeft crescents (huizenrijen in halve cirkels) ontworpen waarin het groen een belangrijk belevingselement vormt. Bovendien is een methode van bouwrijp maken bedacht die niveauverschillen oplevert zonder kostenverhogend te zijn.

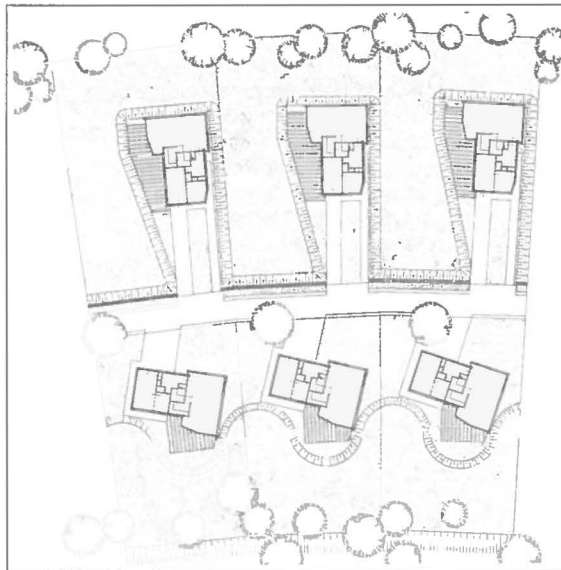
VERRIJKEN

Helaas is dit artikel te kort om alle aangehaalde voorbeelden uitgebreid te beschrijven. Ik heb vooral willen aangeven dat er, naast veel redenen om te klagen over de ruimtelijke kwaliteit van de uitbreidingsgebieden in Nederland, ook veel voorbeelden bestaan die positief stemmen. Deze voorbeelden wijzen in vele richtingen: privé-initiatieven, zorgvuldige overheidsbemoediging, public private partnerships met kundige partners en voorbeelden uit de Scandinavische landen, waar wij ons aan zouden kunnen spiegelen en onze traditie mee zouden kunnen verrijken.

Positief stemt vooral het feit dat steeds meer bestuurders zich interesseren voor de kwaliteit van de gemaakte leefomgeving. Een aardig bewijs hiervan en tegelijkertijd stimulans is dat het Nederlands Architectuur Instituut een cursus voor wethouders en raadsleden voorbereidt in de vorm van reizen naar internationale toppers op het gebied van architectuur en stedenbouw.

Ir. P. Loerakker is verbonden aan de Architectengroep Loerakker Rijnboutt Ruijsseenaars Hendriks te Amsterdam.

De citaten komen uit de catalogus bij de tentoonstelling Ongewoon Wonen, De Fantasie, Almere 1982 en Bouwen en wonen in de jaren negentig, NWR, Almere 1990.



Deel stedenbouwkundig plan voor de Almeerderhout te Almere, zie ook boven. Ontwerp P. Loerakker voor Volker Stevin.

vooral doordat de kleur- en materiaalkeuze van alle 800 woningen op elkaar afgestemd is.

Ook Almere heeft in haar korte bestaan een belangrijke traditie op het gebied van de stedenbouw van uitbreidingsgebieden opgebouwd. De verdiensten van de planning in Almere vinden nog geen algemene erkenning, maar zijn bijzonder. De strategie waarin een nieuwe stad (van 100 à 200.000 inwoners) wordt opgebouwd uit kleinere delen bleek zeer succesvol. Ieder deel is als afgerond geheel gepland, met alle benodigde voorzieningen en heeft bovendien een eigen tijdsbeeld en